

С. Сейфулин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті

“Бизнес және Технология институты”

Экзистенциализм және заманауи адамның жалғыздығы: философиялық
талдау

Орындаған: Рымғали Ералы

Топ: 05-057-24-02

Тексерген: Рахимжанова С.К

Андатпа

Бұл мақалада экзистенциализм философиясының негізгі идеялары мен олардың қазіргі адамның рухани жағдайына, яғни жалғыздық сезіміне әсері қарастырылады. Заманауи қоғамдағы техникалық прогресс, урбанизация және әлеуметтік желілердің дамуы адамның өзін-өзі тану, өмір мәнін іздеу мәселесін күрделендірді. Экзистенциалистік философия (С. Кьеркегор, Ж.-П. Сартр, А. Камю, М. Хайдеггер) адамның жеке болмысына, таңдау еркіндігі мен жауапкершілігіне ерекше назар аударады. Мақалада экзистенциалистік ойшылдардың көзқарастары салыстырылып, қазіргі қоғамдағы жалғыздық феномені философиялық тұрғыдан талданады. Нәтижесінде, жалғыздық – адамның әлсіздігі емес, оның өзін және өмір мәнін тануға бастайтын рухани тәжірибе екені көрсетіледі.

Кіріспе

Қазіргі заманда адамзат өмірі бұрын-соңды болмаған қарқынмен дамып келеді. Технология, ақпарат, байланыс құралдары жетіліп, адамдар физикалық тұрғыдан бұрынғыдан да жақындай түсті. Дегенмен, рухани тұрғыдан олар өзара алыстап бара жатқандай. Әлеуметтік желілерде мыңдаған «досы» бар адам шынайы өмірде өзін жалғыз сезінеді. Бұл құбылыс — экзистенциализм философиясының өзегін құрайтын мәселелердің бірі.

Экзистенциализм — адамның жеке болмысын, еркіндігін, жауапкершілігін және өмірдің мәнін іздеуді зерттейтін бағыт. XX ғасырда қалыптасқан бұл философия соғыстар, әлеуметтік күйзелістер және рухани дағдарыстар жағдайында ерекше өзектілікке ие болды. Экзистенциалистер адамды әлемге «тасталған» тіршілік иесі ретінде қарастырып, оның өмірін кездейсоқтық пен белгісіздік жағдайында өзін-өзі табуға бағытталған күрес ретінде сипаттады.

Жан-Поль Сартр, Мартин Хайдеггер, Альбер Камю сияқты ойшылдар адамның еркіндігі мен жауапкершілігін басты философиялық мәселе ретінде қарастырды. Сартрдың «адам өз таңдауы үшін толық жауапты» деген қағидасы қазіргі қоғамдағы жеке тұлғаның рөлін айқындайды. Ал Камюдың «абсурд» ұғымы адамның өмір мәнін іздеу жолындағы қайшылықтарын көрсетеді.

Бүгінгі цифрлық дәуірде экзистенциализмнің идеялары жаңа қырынан көрініс табуда. Әлеуметтік желілер мен виртуалды кеңістікте адамдардың қарым-қатынасы жеңілдегенімен, олардың ішкі жалғыздығы күшейіп отыр. Бұл жағдай экзистенциалистер сипаттаған «адамның әлемге тасталғандығы» мен «мән іздеу» мәселесін қайтадан өзекті етеді.

(Кьеркегор С. Страх и трепет. — Москва: Республика, 1992.)

Негізгі бөлім

Экзистенциализмнің негізін қалаушылардың бірі Сёрен Кьеркегор адам болмысының ең басты сипаты — таңдау мен жауапкершілік деп есептеді. Оның ойынша, әр адам өз өмірінің мәнін өзі анықтайды. Адамның жалғыздығы — бұл оның өз еркіндігін сезінуінің нәтижесі. Кьеркегор үшін адам өмірінің мәні сыртқы жағдайлардан емес, ішкі

рухани шешімдерден туындайды. Ол адамның шынайы болмысы тек жеке таңдаулар арқылы айқындалатынын атап көрсетеді.

Мартин Хайдеггер «адам — дүниеге тасталған тіршілік» деп айтады. Бұл «тасталғандық» адамның өмірдің мәнін өз бетінше табуға мәжбүр екенін білдіреді. Хайдеггердің ойынша, адам өзінің уақытша болмысын, өлімнің болатынын түсінген сәттен бастап өмірінің әрбір сәтін шынайы сезіне бастайды. Осы арқылы адам өзінің шынайы «Менін» тани алады. Оның «аутентикалық өмір» концепциясы адамның өз болмысын жалған әлеуметтік рөлдерден ажыратып, шынайы мәнін табуға бағыттайды.

Жан-Поль Сартр «адам — өзінің таңдауының нәтижесі» дейді. Оның пікірінше, Құдай жоқ болса, онда адам өз өміріне өзі мән береді. Яғни ешкім біздің кім болатынымызды анықтай алмайды — тек өзіміз ғана. Бірақ бұл еркіндікпен бірге жалғыздық пен жауапкершілік те келеді. Сартрдың «еркіндікке үкім етілген адам» тұжырымы адамның өмірлік шешімдеріне толық жауапты екенін көрсетеді. Бұл идея қазіргі қоғамда адамның жеке жауапкершілігін күшейтудің философиялық негізіне айналды.

Альбер Камю адам өмірін «абсурд» деп сипаттайды. Адам мән іздейді, бірақ әлем оған жауап бермейді. Сол себепті адам өзін жалғыз және мағынасыз әлемде сезінеді. Дегенмен Камю үмітсіздікке берілмеуге шақырады: «Өмірдің мағынасыздығын түсіну — оның сұлулығын көрудің басы». Камюдың «Сизиф туралы миф» еңбегінде адам өмірінің мәні күрестің өзінде екенін, яғни мағынасыздықты қабылдау арқылы адам шынайы еркіндікке жететінін көрсетеді.

Заманауи қоғамда бұл идеялар ерекше мәнге ие. Технологиялық дамыған, ақпаратқа толы әлемде адам өз орнын таба алмай, рухани бос кеңістікке тап болады. Көптеген адамдар әлеуметтік желілер арқылы өз бейнесін жасап, шынайы болмысынан алыстайды. Бұл — экзистенциалистер сипаттаған «аутентикалық емес өмірдің» көрінісі. Қазіргі урбанизация, цифрлық технология мен тұтынушылық мәдениет адамның өзін қоғамнан шет сезінуіне әкеліп соғады.

Бүгінгі адам сыртқы байланыстардың көптігіне қарамастан, іштей жалғыз. Бұл жалғыздық — қоғамнан оқшаулану емес, өзінің кім екенін түсінуге бағытталған ішкі ізденіс. Сондықтан жалғыздық — адамның

рухани өсуінің алғышарты. Экзистенциализм тұрғысынан қарағанда, жалғыздық адамды өз болмысын қайта пайымдауға, өмірдің мәнін іздеуге итермелейді. Бұл ізденіс адамның шынайы еркіндігін сезінуіне және өзінің рухани тұтастығын сақтап қалуына мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, экзистенциализм қазіргі қоғамдағы рухани дағдарысты түсіндіруге мүмкіндік беретін философиялық бағыт болып табылады. Ол адамның шынайы болмысын, еркіндігін және жауапкершілігін сақтап қалудың маңызын көрсетеді. Технология дамығанымен, адамзат үшін ең бастысы – өзінің ішкі мәнін жоғалтпай, өмірдің шынайы құндылықтарын табу.

(Сартр Ж.-П. Бытие и ничто. — Москва: Республика, 2002.)

Қорытынды

Экзистенциализм заманауи адамның рухани күйін түсіндіруге мүмкіндік береді. Адамның жалғыздығы — әлеуметтік кемшілік емес, өзін тану процесінің бір бөлігі. Әлем адамға дайын мән бермейді, әр адам өз өмірінің мәнін өзі қалыптастырады. Жалғыздық — бұл адамның еркіндігі мен жауапкершілігінің айғағы. Егер адам өз жалғыздығынан қорықпай, оны түсініп, қабылдай алса, онда ол шынайы өмір сүре бастайды. Сондықтан экзистенциализмнің басты сабағы — өмірдің мәні сырттан емес, адамның өз ішінен табылады. Бұл философияның тағы бір маңызды қыры — адамның таңдау еркіндігі. Әрбір шешім оның болмысын айқындайды, сондықтан адам өз өмірінің авторы ретінде әрекет етеді. Еркіндік пен жауапкершілік қатар жүретіндіктен, адам өз таңдауының салдарын мойындауға тиіс. Осы тұрғыдан алғанда, экзистенциализм адамды дайын ережелерге бағынудан гөрі, өзінің ішкі дауысына құлақ асуға шақырады. Заманауи қоғамда бұл идеялар ерекше мәнге ие. Технологиялық прогресс, ақпараттық тасқын және әлеуметтік желілер адамның шынайы болмысын көлеңкеде қалдырып, сыртқы бейнелерді алға шығарады. Экзистенциализм осы жағдайға қарсы тұрып, адамның ішкі әлемін сақтап қалуға, өзінің шынайы «Менін» табуға бағыттайды. Қорытындылай келе, экзистенциализмнің басты үндеуі — адам өз өмірінің мәнін сыртқы жағдайлардан емес, өзінің ішкі болмысынан іздеуі керек. Хайдеггер М. Бытие и время. — Москва: Ad Marginem, 1997.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Кьеркегор С. Страх и трепет. — Москва: Республика, 1992.
2. Сартр Ж.-П. Бытие и ничто. — Москва: Республика, 2002.
3. Камю А. Миф о Сизифе. — Москва: АСТ, 2019.
4. Хайдеггер М. Бытие и время. — Москва: Ad Marginem, 1997.
5. Нысанбаев А., Сыдықов Н. Философия негіздері. — Алматы: Қазақ университеті, 2018.
6. Massaget.kz — <https://massaget.kz>
7. Wikipedia.org — Экзистенциализм